

נקודה למחשבה

מרב עת נוהגים לפרסם מאמרים גמורים, מלוששים, פרי מחקר ארוך. במציאות החלשנו לחיצה אופציה נוספת, לרבים מאתנו יש רעיונות ראשוניים, אולי רעיונות בוסר, שעדיין אין להם יורעים לאן נוביל אותם (או הם יזבילו אותנו), אולי יהפכו רעיונות אלה בסופו של החלק לספר או למאמר, ואולי ייונחו במגירה, המדור 'נקודה למחשבה' נועד לתת ביטוי לרעיונות כאלה ולהביאם לפני הקוראים; המערכת מקווה לעורר באמצעותם רב-שתי שיתקיים מעל דפי כתב העת, או ישירות עם המחבר. אנו מזמינים אתכם להציע רעיונות, גם אם אינם מבוססים די הצורך, גם אם הם קוראים תיגר על המציאות המקובלת, גם אם הם נשמעים מוזרים, ובכלי שיונסהו בקצרה ובבהירות.

לאחר למעלה ממאה שנות ניסויים אקלקטיים בהגדרת התדמית האימפריאלית העוסקת בקבעה להוות אמונות מובהקות, תהליך העוסק באינצידה של האמונות והחזיתות החדש בסביבות שהצריכו התמודדות עם המציאות הפוליטית; התוצאות המבולגות המדיניות ועמה היווצרותו של דימוי עצמי חדש, יריבות בין סוגים לשיעים והבטחה של מנגנון מנהלי ריכוזי המבוסס על הרבירטה. בערך באמצע המאה ה-16, כאשר כל ענפי פנהל המדינה העוסקת הקלאסי זכו להגדרה השיטתית ביותר, התמנה בתהליך זה גם עולם האמונות והאורדכיות והצורך על ההגמוניה התרבותית של העלית השלטונית באירופה הביורוקרטית ודחת הדתים, האמונות העוסקת פיארת לא רק את קליטן עצמו אלא את כל הצד ומשק ביתו המורחב, ובו חיילים-עבדים ופקידים שסלבו באיפורה בשכר של הסלסאן המרוחק. האמונות שיקפה בדרך חזית את הרשויות המקסימליות המפוכות של תרבות העד העוסקת, ושהגות אסלאמית אורתודוקסית מכאן. האמונות העוסקת לבאורה איננה לעצמה, בעת ובעונה אחת, תרבות של פאר ויוקרה והילה של צניעות בעוררת כבוד; רמזים של כובד ראש ושל איפוק ניכרו גם מאחורי החזות החזונית של המנהל הכלכלית.

תרגום מאנגלית: יוסי מילוא

זרם הספרים, ראו: Evliya Çelebi, *Seyahname*, 1, pp. 607-611. גם יצי חזוהי של האורדכיות המונותפולית הלשו וההמונות געשו צנועות יותר ויותר. המאה ה-17 מעמידה תמונה עגומה לפי ככל האמור באמונות הגבוהה 'בטות חצר המלוכה; ואף על פי כן הייתה זו תקופה פורייה, תקופה שבה החלו לחופצ טעמים חדשים, פופולריים יותר, כמתבקש מן המבנה המבוזר יותר של המדינה העוסקת.

העשיית החלומות: כינון מדינות איר-אמריקניות בישראל ובאיראן

חגי רם

ברשומה שלפניכם בוחן המחבר את מערכת היחסים המיוחדת שנרקמה בין ישראל לאיראן בתקופת השאה, ומציג ניתוח מקורי לשית הישראלי על 'האיום האיראני' לאחר מהפכת 1979. המחבר מפתח תשומת לב לדימויים ההדדיים של ישראל ואיראן בתקופת השאה, ומזהה 'אופק מיתולוגי משותף' לשתי המדינות שעל בסיסו ביקשה כל אחת מהן לבנון מובלעת איר-אמריקנית חילונית בלב האוריינט הערבי-מוסלמי. דווקא בשל דמיון זה גורשה איראן לתחומי ה'אחרות' הרדיקלית בשית הישראלי שלאחר 1979. כלומר, השיח הפרשני על איראן מבטא ניסיון לגרש את השד הערתי, חרתי ותפוגנוטניסטי מן החברה בישראל, לא פחות משחזא מבטא ניסיון להתמודד עם האיום האסטרטגי שאיראן מציבה למדינה היהודית בתחומי הגרעין והטרור.

בנסת קצרה זו אני מבקש לשפוך אור אחר על מערכת היחסים המיוחדת שנרקמה בין ישראל לאיראן בתקופת השאה, ולהציע מסגרת פרשנית חדשה לשית הישראלי על 'האיום האיראני' לאחר מהפכת 1979. מן הראוי לציין שההעיונות שאציג כאן הם עדיין במתחילים ומטבע הדברים אינם מגובשים די הצורך; הצגתם מעל גבי כימה זו היא כמחנת חומנה לדו-שיח.

כדי להפיס את דעתן של מדינות ערב ושל גורמי אופוזיציה פנים-איראניים, נהגה השאה מוחמד רזא פה'לוי את יחסיו עם מדינת ישראל תחת מעטה של סודיות גדולה ואף טירב בנחישות להעניק לה יותר מאשר הכרה דה'פקטו (Sobhani 1989). אף על פי כן, יחסי ישראל-איראן בתקופתו הלכו והתהדקו במישורים רבים; במבט לאחור תיאר מומחה ישראלי יחסים אלה כ'דוממן מופלא' (מנשרי 2002: 9).

ואמנם, ישראלים רבים ראו באיראן תחת שלטון השאה גן עדן על-אומות. על פי הישע הדיווחת במחקר, הודותם העמוקה של הישראלים עם איראן נבעה מכמה וכמה גורמים ובהם אינטרסים מדיניים, אסטרטגיים וכלכליים ושקולים ערכיים. בראש ובראשונה, הייתה איראן בעבור ישראל 'יהלום שבכתר של ברית הפרפרית' (Shlaim 2001: 195). ברית הפרפרית התגבשה בעשור שלאחר מלחמת סואץ ביוזמת דוד בן-גוריון ו'יצעו הקרובים'. משרתה העיקרית הייתה ליצור בריתות עם מדינות לא-ערביות (בתלן

החוקרים טוענים כי הייתה מדיניות הוחרדה בעולם השלישי שאבדה בסופו של דבר לישראל, בשם שמלמדת, למשל, ההתפתחה הישראלית ביבשת אמריקה בנות השישים. אך על פי כן, כפי שהוראית במקום אחר (רם 2006: 29-41) אין בעולם השלישי לפני 1979 מדינה זולת איראן שהיט ישראל עמה צורר וזכרונות והסגלים רבים כל כך.

כדי

נכנינו אל הערכים התרבותיים ואל התקוות התרבותיות המשותפות, שנעזר במוקד ההיסטורי בין שתי המדינות. כפי שאסמח להדגים להלן, איראן וישראל הילכו קסם זו על זו בשום שהתגלה שלשתי המדינות יש 'אופק מיתולוגי משותף' (Nandy, 2004: 116). במילות חזירות הדתיות, לאנטי, אפשר לומר שישראל ואיראן זורו זו בזו את הפרוטנציאל המעורר, רואה זו בראי

[illegible]

חשוב להודיש כי לדוגמה "אורי", שהוא חכם בנתרן, כנראה התעצב עשרה מרחבות ולחיות של הפורורה ההודו-אירופית (אולברד 1999), לא היו כמעט גזירות בהכרח אלא תרבותיות-לשוניות. על כך כבר הערה חנה ארנוט (19: Arndt, 1951), כי "אי אפשר להסיק [שבנות הן] שיש מקור משותף לגזנות גזע רק בשום סידור הוכח על אדראולוגיות גזירות [באחריות יחיד]". הוא לא ציין מפורש לאימוץ או סתם בהצעות המונח בדבר מוצא גזיר "לחץ" – הוא מתייחס לאחד של לאומים רבים ככל אפשר. בהצעות מוצא משותף.

כפי שאלה שוחט (2001: 183) מועמדת: "היהדות המודרנית", הרינו מרחק אדומה, שמתקן לשליל התמרה האדומית במשך הזמן, הנשימה את השוקים לזמן "לאחרונה", לפרמה האחרונה, ודוקא במרחק הערבי, והפעם על גבם של היהודים, ולזמן, הנהדרים והמורחים, לאחר שעברו את עונתו המרבורה" בנצנים - כפי שנחשבו בשם האנטישמי "שחורים" של אדומה - הם החלו לפנות את כפתרי המרבורה על השחורים "שלושים", וראו גם בראדן 2004: דר: קיציץ 1998: 2004 Raz-Krakoziuk

[147]

57. 72

פוסטמודרניזם) בפרספקטיבה המודרנית. אף על פי שיש להיזהר מפיתיון זה, נכונה העללה הקרובה של מדיניות ערב המוניטיות (שם: 192).¹ בהתאם למדיניות האפריקה – נכונה העללה הקרובה של מדיניות ערב המוניטיות (שם: 192).¹ בהתאם למדיניות ג'ורג' וינגטון בשלדיו שנות החמישים לפנינו של השאה, וסייעה לו, באמצעות המופס, לבנות את המערכת המשאית שלו הידועה לשמצה, הסאווא"פ (ליטבן 2004: 368). בקבוצת זאת קיבל על עצמו השאה, בשנות השישים והשבעים, את האחריות להכשלת השלום והיציבות במפץ הפרסי, בהתאם לתפקיד שייצגה לו 'דוקטרינת נקסות' (בהתאם מבר, הפכה אדואן ליוק בפומבי בעבור תעשיית הנשק הישראלית, שרק שיזכה אותה ביוזמה נאים של יותר מ-500 מיליון דולר בשנה (Fahang 1989)).

על פי ספרות המחקר המקובלת, הכרזת הישראליות איראנית טופלה גם הזדהות לקוייה של פורח ההזדהות גדולה באיראן, מן העתירות באיראן יותר מ־80,000 נפש. רבים מהם היו צעירי המפתח ב־1979 בעתה הקהילה היהודית באיראן יותר מ־80,000 נפש. רבים מהם היו מורכבים בעיר הגדולה טהראן, מעורבים היטב בחברה האיראנית, בכלכלתה ובחברותה (מורכבים לחלוטין עם מוסלמי פחלי) (נצר 1988: 80). יתר על כן, באמצע שנות השישים השקיע השאה הכנות רפורמות משפטניות ושמה 'מהפכה הלבנה', תכליתה של תכנית זו הייתה להפוך את איראן למדינה קפיטליסטית מתמערבת. הישראלים היו שותפים לשאפתו של השאה להעלות את איראן על דרך הקדומה והחילוץ, ובכך לסייע לה להחזיק את המערב הקפיטליסטי וברובו העת אף להתחזק עצמו (ריס 2006: 29-41).

תכנית רפורמות זו הסיפה גם המריץ המזרי לקסמה של איראן: ככל שהתרחבה הסיוע שהגישו ישראל לשאה בתחום החקלאות והפיתוח האזרחי, כך התחזקו לבריתות הביטחוניות והמזרעיות בין שתי המדינות גם יוזמות עסקיות ופיננסיות עצמיות, ואילו המינוי הרוחני באים להכנות וללימודים מישראל; לא לחינם ביכה אליעזר (גייז) צפארי, הסוכן האחרון של המוסד בטהראן, את 'אובדן' איראן במהפכה בדלקטון: 'לילול' הסוס לפני את המדינה, הייתה איראן מקום לגמרי לא רע לבלות בו כמה שנות שירות' (צפארי

1, 12: 2002)

הטברים אלה לדאן ישאל-איראן מקפים ועומדים, אולם לרעתי אין בהם די. אחרי ככלות הכול, אדאן לא הייתה המדינה המוסלמית החזירה שהייתה בה הקהלה.

עם זאת, לציון שכתבות ישראל הכניסה הראשונות בעצרת הקשר עם איראן הייתה לרביהטת המדינה לשיעור הנכבד למעלה המנהיג הבכיר...לגל של דו"ר עיראק הואל 1949-1998 (באפריל 1998), 2
אס בשנים 1974-1975 עבר היקף המצא הישראלי, איראן על 33 בדליון דולר, בשנים 1977-1978
הא נמנע 230 מיליון דולר (נמר 1980: 451). איראן נכללה לישראל ושיעורה פסק הנפשה העיקרי
שלה באה שנות המדינה.

לא בדרך הנהגה אלא על צדד את אחרת והפוסקת של בנימין רייזנברג, יומר בנאי
שנים קודם לכן. בני השא של האגודה הרישית, שהנהיגה את הקידור:

[146]

התבוננות שהוקם בתחומה. משימתו המורכבת והקשה – 'השבחה' של אוכלוסיות שלמות לחילונות ואירואמריקניות – נתפסה אפוא כמשימה אפשרית. לדוגמה, חיים צדוק, שהיה שליח עליון בארצות בתקופת השאה, העיר בשביעות רצון על התפשטות 'מודל הדינמיקה' בקרב נשים איראניות, וראה בתופעה זו עדות נרחבת לכך שיבנות איראן לא פגרו אחרי הישגיהן והאירופיות' (צדוק 1991: 15).¹⁰

התאמה מבינה ורעיונית זו בין שני מפעלי התרבות חושפת אפוא היבט נוסף (אך גם מרכזי) במערכת היחסים המיוחדת, שהתפתחה בין ישראל לארצות בתקופת השאה. יותר מכך, התאמה זו סיפקה לישראל מניע מרכזי לתמוך תמיכה בלתי-מסויגת בעצמות השאה, ואמנם, סבלם של בני העם האיראני, כמו גם תרעומתהם, הובטחו מכול וכול לנכוח (האיראניסליות) שנכתשה תחת מכשש המודרניזציה של השאה, הוכחו מכול וכול לנכוח המסיה הנשגבת של הפיכתם לבני תרבות. רוצה לומר, גורמים ישראליים, רשמיים ואחרים, התבוננו במדינת פהלוי דרך עדשות 'האימפריאליזם האפיסטמולוגי של המערב' (Tuma 1994: 7). לפיכך, תוויות התלות, העוני והדירי הפוליטי של נתיני השאה הפכו בריחם ללא יותר מעדידות שקופות לניצחון הגשמי של המודרניות הקפיטליסטית החילונית.

ספר הדיכונות של יעקב גמורדי, מסע חי' (2003), מספק דוגמאות מאלפות לכן. ידוע, עשה גמורדי שנים רבות בארצות – תחילה היה ראש סניף המוסד (1953-1959), אחר כך נספח צה"ל וראש משלחת משרד הביטחון (1960-1969) ולבסוף איש עסקים פרטי (1970-1979). גמורדי עצמו מעיד שבשנותיו האחרונות בארצות הוא צבר ממון רב, בעיקר הודות לעסקאות נשק שעשה עם משטר השאה וכפעילויות עסקיות אחרות. "מי שיעיץ בספר זה יגלה עד מהרה שגמורדי כלל לא נותן את הדעת לכך שפעילותו העסקית בארצות תרמה לדיכויים של איראנים רבים. בהקשר זה מעניין להוסיף את סיפור מעורבותו של גמורדי, החל בראשית שנות השבעים, בפתוח האי קיש שבמפרץ הפרסי והפיכתו למרכז תיירות יוקרתית, לפי חזון המודרניזציה של השאה. וכך מתאר גמורדי את הפרויקט שבהגשמתו השתתף:

הבולט בין בנייני הציבור באי [קיש] היה בית המלון הגדול והחדוש 'שאאן', שנוהל בידי חבריה של הרטשיסלדים. בתמורה לאליפיים דולר לשבוע, ללא ארוחות, ובלוטף לידמי כניסה, חוד-עצמיים בגובה אלף

10 התבטאויות דומות מופיעות בהתכתבות בין צפריר לידרדו האיראני סוכן הסאווה"כ (צפריר 2002: 40-29).

11 כפון זה הוא שאפשר לגמורדי, עם שובו לישראל ב-1979, לפלס את דרכו אל האליטות הפוליטיות והכלכליות בישראל ולרכוש את הפעילות על אחד העיתונים היומיים הגדולים במדינה.

להיפחות הארית, השפעה עצומה על הלאומיות האיראנית זמן רב לפני עליית השאה לשלטון, והי ידוע שהשפעתה התרופנית של הבנה זו בקרב בני העם האיראני הייתה לגלגל הכותרת של תכנית המודרניזציה שהנהיג החל ממתצית שנות השישים, טעמי הוא שמדינת ישראל בחזון הקמתה, בהקמתה ובקומה עד עצם היום הזה וארצות בתקופת השאה הביטו אל עבר אופק מיתולוגי משיחית. הואיל וכן, שתי המדינות הנהיגו בתחומן מפעל תרבות מקבילים, ולעתים חופפים, שבמסגרתם נדרשו המתגרים היהודים שהגיעו לישראל והאיראנים במקום מושבם לפעול ברוח 'הרעיון הקולוניאלי' (וואו: 1993: 119) – Challegie – כולומר, להכיר בהוסר הערך של מנהגיהם האוריינטליים ולאסר צורות חדשות של סדר ארופי מתורבת ורציונאלי. כל אחד משני המפעלים התבסס אפוא על הריכוזיות האוריינטליסטית בין מוח למערב, אך בה בעת גם על ההנהגה שהתחוללה, מחד גיסא, והאיראנים, מאידך גיסא, אינם שייכים באמת למודרנה, במילים אחרות, שתי המדינות חתרו להקים מודרניות אירואמריקניות במודרן, תוך כדי מחיקת המודרן בגבולן והתעלמות מן המודרן המופלא, שהתפתח בין ישראל לארצות

אני סבור אפוא שכדי לרדת לשורשי 'הרומן המופלא' שהתפתח בין ישראל לארצות לפני 1979 יש לתת את הדעת לא רק לאינטרסים המשפתיים שלהן, אלא גם, ואולי בעיקר, לאופק המיתולוגי המשותף – שהתשוקה להמערבות הנמצאת בבסיס העמידה את שתיהן במעצבים קדמיים של הציוויליזציה המערבית במזרח התיכון. בראותן זו כוו תולדות של התרבות כנגד הברבריות, שאבה כל אחת מהן עידוד מן האחרת במפעל

6 לזכר ניק קיד (Keddie 2002: 8): 'האיראנים לאומיות וגזעניות מן המערב סיפקו מופת בעבור הסוד האומיות האיראנית (החל מן המאה התשיעית עד הווה). במיוחד משום שהפרסית היא שפתה של ממשלה תמיכה המודרניזציה, 'האיראנים', כך הם יכולו לאמץ תיאוריות גזעיות שדוחות במערב ולומר ש'האיראנים' עליהם על פני אחרים.

7 לפיכך הכריז השאה בראשית שנות השישים: 'בזר שראש אינו יכול להטיל ספק בכך שתחבנות קרובה למערב יותר מאשר לתרבותה של סין או לשכנינו הערבים. ארצות היתה ביתם הקדום של האיראנים, שבהם צאו רוב האיראנים והאירופים. מוכיחה גזעית אנו נפרדים לגמרי מן הערבים השכנים שמתו שייכת למשפחת השפות ההודואירופיות וכללת את האנגלית, הצרפתית, הגרמנית ושפות ראשיות אחרות של המערב' (Pahlavi 1981: 18).

8 אם 'במחנה החרים, הבעה לא הייתה בהכונות שיתחו ל'אוריינטליזם', אלא בכך שההדרים שויכו אליה, כפי שטען דיקוקצין (1998: 42), והי שגם הייתה ההגמוניה של מדינת השאה היה רווי תמותה אוריינטליסטיות ושלל את יחסן לבני העם האיראני (וואו: 2006: 154-179; Ram 2000). ואמנם אי סביר שיקי עובר בין מקומות המודרנה של הרצל (1969: 33-34) כי הישות הציונית שזיכרון חפשי 'חלון של התרבות כנגד הברבריות' לקביעתו של אחר ברק בראשית המאה ה-20 ואחר, כי ישראל היא בלתי של ג'ונגל' וכפי שצוטט אצל 12 (Gregory 2004).

הפיכה בין דת ללאום ובין דת למדינה – הוקדנו בהילוך לאחור על החברה הישראלית ואימוץ כללות גם את מפעל 'המתכבה הלכנה' הארדואמריקני בנוסחו הישראלי. מוכרות לנו, למשל, קריאתו של שמעון פרס ב-1981 אל עבר תומכי ליכוד שהפריעו לו בכנס בהורות של המערך, כי יחזור לאיראן משום שישם העתיד שלכם (הארץ, 1981: 156); המולקוטים בין חרדים לארכיאולוגים החל ב-1981 ביחס לפירות עיר דוד, שנגלגלן שאל חבר הכנסת יוסי שיריז האם תהפוך ירושלים לקום, ערם של האאמוללות בארצות (פייגה 2003: 62); סמלת הבחירות 'כאן לא איראן' של מפלגת מרצ ב-1992, שבעצם תהיה שיכאן, הפך להיות דומה יותר מדי לאיראן; וההשוואות החוזרות ונשנות בין מפלגת ש"ס לתנועה המהפכנית באיראן ובין נציגי ש"ס לגולות הארדואנים, שתכליתן הייתה, בדרך כלל, להתריע על כך שאנחנו לא רק בדרך למדינת איאמוללות, אנחנו כבר די בתוכה.¹³

ברור לי שאין בדברים אלה משום חידוש גדול; מאז מחפכת 1979 מילאה חזירה התיבות בישראל המתבטאות שמטרותן להחזיר מפני המזין הגובר בין ישראל לארצות (וראו בעניין זה: רם 2006: 88-98), עד שנדמה שהעלאתו של טיעון זה גובלת בבטוליות. אך על פי כן, אני סבור שאין להקל ראש בהתבטאות אלה, ולו רק משום שהן מלמדות שאין להפריד בין השיח הפרשני על איראן להתליכים חשובים המתחוללים בהכנה בישראל. הנהגות שיח פרשני זה קשורות לכרסום שהל בשנים האחרונות בהמוניה הארדואמריקנית (האשכנזית) בישראל, ובייחוד להששם של סוכני הסדר הזה מפני התחרותה של החברה היהודית והימנעותה במרחב המזרחי תיכוני. יוסף לפיד אנו מחסם לתם ביטוי בוטה ואליים להשש זה, וכשנשאל ערב בחירות 2002 מדוע אמה כל כך מראגזי ענה כזו הלשון:

כי אנחנו נמצאים בסביבה מזרחית תיכונת, מושתתת, עצלה ומפגרת... מה שמחזיק אותנו על פני המים הוא השוני התרבותי שלנו. העובדה שאנחנו מוצב קדמי של הציליבציה המערבית. אך אם המערביות שלנו תישחק לא יהיה לנו סיכוי. אם נגידה לגטו המזרחי אירופי ולגטו הצפוני אפריקני להשתלט עלינו לא יהיה לנו על מה לצוף. אנחנו נשתלכ במרחב השמי ונאבד בתוך מדמנה לבנטינית נוראה (כפי שצוטט אצל שביט: 2002).

13 כטל 1998, ראו גם מרקוס 2000; שטרית 2004: 250-256; וכן כסי 2000, שטען כי מפלגת ש"ס גורמת לכך שהאימוללות של איראן היא מרגישים [בישראל] בזה.

וארבע מאות דולר הציע המלון... את כל התענוגות שיתכלו למצוא במזנוחה קארלו... התפרט במסעדת המלון היה כתוב בצרפתית, ומסוס ד'קונקורד, הבא בקביעות מפריס מזון מרי וגבינות משוכחות, ולא פעם גם נערות ליווי יפהפיות... במלון עצמו היה קונו קטן, אך לידו נבנה קונו גדול, שנוהל בידי חברה בריטית... על גבעה הצופה לים הוקם מרכז קניות חדש ובו סניפים של מיטב בתי האופנה האירופיים. לפי התכנון, היו אמורות לנע באי רק מכונות חשמליות... [ש]אפשרו לאורחים לעבור בין שפע האטרקציות: קונו, מגרש גולף רחב ידיים, מועדוני בריאות, בית ספר לצלילה, חוות סוסים ועוד (נמרודי 2003: 473).

מיותר לציין, שרק מינעט שולי של נחני השאה יכולו להרשות לעצמם היי מותרות כאלה באי קיש, שאותו תאר נמרודי כיג העדן של המפרץ הפרסי (שם: 472). מלבד ברי מול בודדים (ועשירים בקורח), שכבר צלחו כביכול את 'מבחי התרבות' של המפרש, היו איראנים מעטים שוכו להתארח באי זה ולהנהיג ממעמיו. גם בעלי התפקידים באי הובאו כולם מחוץ לאיראן: המלון, כך מספר נמרודי, 'הכיל מאתיים ותמישים חדרים, וכן עובדי לא היה אפילו פרסי אחד. פקיד הקבלה היו שוויצרים, המרכזות צרפתית, המלצריות איטלקיות או צרפתיות והחברות – פורטוגליות. גם אנשי התחזוקה היו ברובם ממוצא אירופי' (שם, 472). בנרטיב של נמרודי נותרים בני העם האיראני דופפים, ובדומה לייצוגי המעמדות המוכפפים בהיסטוריוגרפיה ההודית, הם 'נתפסים כרמיות כה אומללות וכה מסכנות, עד שהאלמות והוסר המרקופרטי של המדינה אינם נראים עוד בחור גבוה שיש לשלם כדי להשיג, בסופו של דבר, סדר חברתי צודק יותר' (Chakrabarty 2002: 35).

אם נקריש תשובות לב להאמה המכונה והרעיונית בין שני מפעלי התרבות, נוכל להאיר באור חדש גם את השיח הפרשני הנהוג בישראל על איראן מאז מחפכת 1979. מהפכת זו, כך אני מבקש לטעון, לא רק ניפצת את הפנטזיה הארדואמריקנית של איראן, אלא איישה לקעקע גם את מקבילתה הישראלית. כל המאפיינים שהופיעו לעיני כול באיראן לאחר 1979 ובישראל הונחו עד אז בקרן זווית – כגון פוליטיקה אתנית פלגנית, מנהיגים דתיים כריזמטיים וצאן מרציתם המזרחי, פונדמנטליזם דתי ולאומי

12 אין זה מפתיע שבמחפכת 1979 הפך האי קיש לאחד הסמלים המרכזיים לשיחות שפשתה במלכות פהלי ולפער תאום שנוצ בניה לבין נחנייה. נוכח שיחוף הפעולה הזה בין ישראלים לשאה, אין תמה ששהה של מדינת ישראל נקשר לשיחות ולעיצוב של מפרש פהלי. קשר זה הגביר, כמובן, את העינות והעמדת של איראנים רבים כלפי ישראל.

מכאן, 2003. וזאת הפעם השנייה: וחדים מור ארכאולוגים בעיר דוד,
עמונאל סיון וקמר קפלן (עורכים), חרדים ישראלים: השתלבות בלא
בתר: תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 56-81.

ספר
חיים, 1991. יחדות איראן בתקופת השושלת הפהלווית, תל אביב: מצג.
זקוק, חיים, 2002. שטן גדול, שטן קטן: מהפכה ומלוט באיראן, אור
נצחית, אליעזר (גיזי), 2002. שטן גדול, שטן קטן: מהפכה ומלוט באיראן, אור
נצחית, ספרית מעריב.
הורה: ספרית מעריב.

רו-קיצקין, אמנון, 1998. 'אור"נטלים, מדעי היהדות והחברה הישראלית: מספר בערות', ג'מאמא ג: 34-61.

רמי, חגי, 2006. לקרוא איראן בעשור: העצמי והאחר, דת ומודרניות, תל אביב: הקיבוץ המאוחד.

רמ, תני, 2005. ילל מוזרט ולל מלערב; לל חרברן ולל גלרל: תצלונות ויחיד איראן, חיארירל רביקרלרת 26: 149-174.

שניט, ארי, 2002, 'פורעגניס קעניגס גאס', מוסף הארץ, 10.12.2002.
זיכרונות אמורים: לקראת מדינה רב-תרבותית, חל אביב: צמח
שוטט, אלה, 2001.

שטרית, סמי שלום, 2004. המבאבן המזרחי בישראל, 1948-2003: בין דיכוי לשחרור. בין הודעות לאלטרנטיבה, תל אביב: עם עובד.

Arendt, Hanna, 1951. *The Origins of Totalitarianism*, New York: Harcourt, Brace and World.

Chakrabarty, Dipesh, 2000. *Provincializing Europe: Postcolonial Thought and Historical Difference*. Princeton: Princeton University Press.

Chatterjee, Partha, 1993. *The Nation and Its Fragments: Colonial and Postcolonial Histories*, Princeton: Princeton University Press.

Farhang, Mansur, 1989. 'The Iran-Israel Connection', *Arab Studies Quarterly* 11: 1: 85-98.

Gregory, Derek, 2004. *The Colonial Present: Afghanistan, Palestine, Iraq*. Oxford: Blackwell.

Keddie, R. Nikki, 2002. 'Introduction', in: Nikki R. Keddie and Rudi Matthee (eds.), *Iran and the Surroundings*, pp. 1–10. London: Routledge.

Cultural Politics. Seattle: University of Washington Press, 1-10.

Oxford University Press.

Hutchinson, R. 1981 [1961]. *Mission for My Country*, London: Hutchinson.

57. 217

גירוש אדוארד לתחביב ואהדות הדיסקוט, דרתי והפובלסטיסטי מן השנים האחרונות, מבטא אצלו ניסיון לגרוש את חשד הערתי, דרתי והפובלסטיסטי מן החברה בישראל, לא פחות משקוה מבטא ניסיון להתמודד עם האיום האסטרטגי שאדוארד מציעה בתחביב הנרצח והשדור. מהלך דיאלקטי זה מראה כי התפיסות ההגמוניות על אודות תחביבים חשוכים המתחוללים בחברה הישראלית אודות אדוארד מזה ניסא, ועל אודות תחליכים חשוכים המתחוללים בחברה הישראלית בארץ ניסא, קשורות זו לזו ללא תמדה. דברים אלה מוכוונים מן הסתם את ביקורת האוניברסיטאים של סער (2000), שלפיה האורופים בני המאה ה-19 נהגו להשליך על התופעות חשוכות מפנין ופסול אותן בתברותיהם שלהם, ואמנם, כפי שהראית לעיל, גם חשד הפרשני על אדוארד נועד להרחיק מגמות 'קיצוניות' בחברה הישראלית, מגמות פאתטיות המפרעות את חוון הסדר המוסרי והפוליטי של סוכני ההגמוניה בישראל.

ביבליאגראפיה

אולנדר, מוריס, 1999. לשונות גן עדן: ארים ושמים חם מן השמים (תרגום מצרפתית: יורם ברדנובסקי), ירושלים ותל אביב: שוקן.

בריאדן, דניאל, 2004. 'נשף המסכות הקולנועאלי: ציונות, זיקוקי, בתוך: יהודה שנהב (עורך), קולנועאיות והמצב הפוסטקולנועאלי, תל אביב: הקבוץ המאוחד,

386-358.
ביאלה, אורי, 1998. ידלק מאיראן – שלחותו של צבי דוריאל במהרהאן, 1963-1966, עיניים בהקלות ישראל 8: 150-180.

הרצל, תיאודור, 1960. כתיב הרצל, א, ירושלים: הספריה הציונית.
כסלר, רנ, 1998. 'בדרך למדינת האתאולולות', הארץ, 24.6.1998.

כספי, אריה, 2000. 'הקורא לזושר אור', ראריץ, 17.3.2000.
 ליטבק, מאיר, 2004. 'אורחו וישאל: האיבם האיריאולוגית ושוורשיה', עיורים במזמור.

ישראל 14 : 367-392.
מנשני. דוד. 2002. 'הברכה', חרוד: אלישור (ויני) אחריר. יוני רנל 'ונו רנו'.

מחפשי ומלוצט באראן, אור יהודה: ספרית מעריב, 10-9.

הוא קיבל וואג 2000, בשנותיו אחרות נשלו ונחששו, והאדק, 18,8:2000.
נמרודי, יעקב, 2003, מלכ חיי, שני כרכים, תל אביב: ספרית מעריב.
וער איווי 1088, 'המחבר חתום'.

גנב, אשתו וילדיו. נחלקה לזה ולזהות בארץ, בתוך: אמנת נצר (עורד), יהודי ארץ-אש.
עברם, מורשתם וזיקתם לארץ-ישראל, תל אביב: בית כורש, המרכז העולמי של

נצר, אמנון, 1980. "יורדי איראן, ישראל והרפובליקה האסלאמית של איראן, גשר יורדי איראן בישראל, 3-20.

.57-.43:100

[152]

- Ram, Haggai, 2000. 'The Immemorial Iranian Nation: School Textbooks and Historical Memory in Post-Revolutionary Iran', *Nations and Nationalism* 6: 67-90.
- Raz-Krakozyk, Amnon, 2004. 'The Zionist Return to the West and the Mizrahi Jewish Perspective', in: Ivan Davidson Kalmar and Derek J. Penslar (eds.), *Orientalism and the Jews*, Brandeis: Brandeis University Press.
- Shlaim, Avi, 2001. *The Iron Wall: Israel and the Arab World*, New York and London: W. W. Norton & Co.
- Sobhani, Sohrab, 1989. *The Pragmatic Entente: Israeli-Iranian Relations, 1948-1988*, New York: Praeger.
- Turner, Bryan, 1994. *Orientalism, Postmodernism and Globalism*, London: Routledge.
- Vaziri, Mostafa, 1993. *Iran as Imagined Nation: The Construction of National Identity*, New York: Paragon House.